

32

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
T V B V R C I N A T I O N I S
D A M N I S

QVAM
SVB AVSPICIIS SVMMI NVMINIS
ET
CONSENSV-GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
P R A E S I D E
PRO-RECTORE FRIDERICIANAE MAGNIFICO
D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
POTENTISSIMI PRVSSIAE REGIS A CONSILII INTIMIS,
MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRALIS PROFESS. PVBL. ORDINARIO,
IMPERIALIS ACADEMIAE NATVRAE CVRIOSORVM PRAESIDE
ET COMITE PALATINO CAESAREO,

PRO LICENTIA

SVMMOS IN MEDICINA HONORES AC PRIVILEGIA
DOCTORALIA LEGITIME CAPESSENDI

AD D. XXVI. OCTOBRIS, A. S. R. MDCCCXVIII.

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA

PVBLICE DEFENDET

IOANNES IVLIVS FRIEDRICH

SOLDINO-NEO-MARCHICVS.

HALAE MAGDEBVRG. EX OFFICINA HENDELIANA.

DISSERTATIO IN AVARUM MEDICA

T. VERGINATI
D. AMNIS

CONSENSU GRATIAS ET CVLTAIS MEDICAE

PRAESEDE

PRO-RECTORE MEDICINAE MAGNifico

D. ANDREA ELIA BUCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILIS

POTISSIMI PAVSIAE REGIS A CONSILIO INTIMS

MEDICAE ET THEOLOGICAE NATVRAE PROFES. PUBL. ORDINARIO

FRATRES ACADEMICAE SVAVIAE CVIVORVM FRATRES

ET COMIT. PALATINO CENSORE

PRO-LECTVRA

SVAVIOS IN MEDICINA HONORES ACQUIVIT EGIA

DOCTORALI LIGITIME CAPSSENDI

ET SVAVIOS IN THEOLOGICA ET IURIS

ALMA REGIA SVAVIENSIS

SVAVIAE SVAVIAE

IOANNES HILF'S FRIEDRICH

SVAVIAE SVAVIAE

HAEAE MADDEB. EX OFFICINA HEMPELIANA

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
TVBVRCINATIONIS DAMNIS.

PROOEMIUM.

Vetus iam est obseruatio, maximam moribus cum ipsa hominum sanitate esse consensionem atque conspirationem, eosque potissimum homines, qui ad malam peruersamque delabuntur consuetudinem, qualecunque valetudinis suae capere detrimentum. Non ii sumus in praesentia, quibus id datum est negotij, vt longo sermone varios istos perditos vitiososque persequamur mores, a quibus non solum honor atque existimatio, sed ipsa quoque vita sanitasque atteritur atque deprauatur: illud autem, pro summis Medicorum honoribus legitime capeffendis commentaturi, ab instituto nostro neququam alienum existimamus, si in singulare quoddam huius generis exemplum oratio nostra

esset ingressura. Quo animo, turburciniores intuiti, vitiosam hanc & a bonis moribus abhorrentem edendi rationem, quo frequentiore peruulgatioremque, praecipue inter infimae sortis aut malae educationis homines, deprehendimus, & quo maiora damna in humanam sanitatem inde redundantia nouimus, eo lubentius perstringendam nunc atque exagitandam suscepimus: haud dubitantes, quin duplicem conatus nostri habituri sint dotem; alteram, quod ipsos peruersos emendant corriguntque mores, alteram vero, quod sanitati humanae tuendae conseruandaeque saluberrima consilia proponunt. Verissime autem tam inhonestis, quam insalubribus moribus esse inferendam, duplici saltem testimonio celeberrimorum quorundam virorum, *Desiderii* nimirum ERASMI, *Roterodami*, & *Caspar. HOFFMANNI*, illius morum praceptoris, huius diaetetici doctoris, vtriusque vero idonei harum rerum arbitri iudicisque, confirmabo. Prior enim: *Quidam*, inquit *), *deorant verius, quam edunt, non aliter, quam mox, ut aiunt, adducendi in carcerem. Latronum ea est tuburcinatio.* Posterior vero, a tuburcinando alios dehortaturus: *Si fames, ait **), sit intem-*

*) In *Ciuitate morum puerilium*, Theol. CVI. p. 94. Ed. Lips. a. 1724.

**) In *Institutionum medicarum* Libr. V. Cap. XXIX.

sa, caueat imitari tuburcinatores. Duo enim hic incommoda sunt. Alterum, quod non bene mastiket. Qui id facit, odisse animam suam Arabes dicunt. Alterum, quod hac ratione multum simul aëris ingurgitet, vnde fluctuationes in ventriculo molestae ***). Verum enim vero in hoc argumento versaturis nobis quum, partim ob temporis, quo circumscribimur, angustiam, partim ob alias, easque domesticas priuatasque causas, commendatissimam esse oporteat auream breuitatem, aliorum celeberrimorum virorum consiliis praeceptisque, hac de re datis, in praesenti hac commentatione non admodum immorabimur, sed potius

Tuburcinabimur de nostro, quicquid domi est ****):

primo ipsam tuburcinationem, & quae sub eadem corpori humano accidunt, consideraturi; tum varia mala, quae exinde primae, quam vocant, culinae & primariae digerendorum concoquentiumque alimentorum officinae inferuntur, exposituri; addituri denique, quae ex his vniuersi corporis valetudinem adfligunt, innumera atque infinita detrimenta.

***) Commentatus est in hunc locum, sed admodum breuissime, celeberrimus quondam Ioannes Henricus SCHVLLIVS, in Dissertatione de Cautelis in mensa, § V. pag. 18.

****) PLAVTVS in Persa, Act. I. Scen. III. vers. 42.

§. I.

Si quando fit, id quod nobis impraesentiarum contingere videtur, ut rei cuiusdam, quae pertractanda suscipitur, nomen parum frequentetur, ideoque hodie inaudita fere atque ignota vox sit, quae antiquis factis fuit peruulgata: hos omnino, qui eiusmodi res disputare instituant, a consueto scriptorum academicorum more aliquantulum recedere, lectoresque de commodo expediendi argumenti nomine praemonere oportet, ne fortassis inopportuna nouitatis fiant suspecti. Nobis profecto, in tuburcinatores hac futura animaduersuris, istane cautio opus sit, nec ne? ipsi diiudicent lectores. Saltem ne censorum nonnulli obiectum sibi existiment scrupulum, *tuburcinationis* vocabulum a suspitione dabimus vindicatum. Ergo, apud quos non valuit PLAVTI atque ERASMI, viri, licet recentioris, omnium tamen latinissimi, auctoritas, paullo antedum praefabamur, a nobis excitata, valebit forsitan NONNII MARCELLI, proprias verborum significationes ex professo exponentis, fides; *Tuburcinari*, dicens a), *significat raptim manducare*. Interim tamen negandum non est, comicis imprimis hoc vocabulum fuisse familiare b).

§. II.

- a) In *Libro*, qui de *Proprietatibus sermonis* inscribitur; ad vocabulum: *Tuburcinari*.
- b) De huius verbi latinitate commentatus quoque est vir harum rerum intelligentissimus, *Ioannes Henricus SCHVLIVS*, in *Dissertationis* iam citatae p. 19. sequentem in modum: *Tuburcinari*, dicens, est vocabulum, ut existimo, plebeium et vulgare, qualia comici, ut PLAVTVS, ex quo citatur, multa habent, quaeque in aliorum scriptis vix, nisi per iocum, relata sunt. Legitur etiam apud

§. II.

In tantum autem ad nos Medicos considerata pertinet tubercinatio, in quantum singulare atque eminentissimum masticationis constituit vitium. Quippe eandem commodissime per *masticationem adfectam & nondum sub deglutitione perfectam atque absolutam* definiri posse existimamus. Expensuri itaque, quatenus a tubercinando corpori humano accidant, ante omnia partim ipsius perfectae & integrae masticationis theoriam e Physiologorum institutionibus brevissime repetere, partim ipsos, qui inde redundant, salutare effectus carptim recensere debemus. Tantum vero abest, ut haec ceteroquin notissima longo sermone simus persecuturi, ut potius ea, quae tumultuariae huius atque superficialis manducationis explicationi illustrandae singulariter atque praecipue conveniunt, exinde decerpta in medium praesenti commentatione simus prolaturi.

§. III.

Quotidiana constat experientia, maximam ciborum nostrorum partem cum fibris esse compositam duris, tenacibus, glutinosisque, tum particulis saltem viscidis, compactis, fortiusque cohaerentibus, & difficilius adeo a quocunque corporis nostri liquore, in fauces, ventriculum, atque
apud APULEIUM, castae tersaeque linguae non admodum studiosum. Denotat autem raptim comedere, exponente Nicolao FEROTTO in MARTIALIS Epigramma XXVII. Non, MARCELLUS de propriet. sermon. expouit: raptim manducare. Quantum colligere licet, de seruis, furtim ablatum celeriter deuorantibus, proprie dicitur. Pace tamen illustri huius viri adhaerere licet, in QUINTILIANO quoque, tersissimae latinitatis scriptore, nos alibi legisse vocabulum: *tubercinabundum*, eiusmodi hominem denotans, qui appositis cibis maxima cupiditate & ore iamiam semadaperto inhiat.

que intestina confluenta, soluendis; nisi antea in minores moleculas quomodocunque diuisae, & sufficienti fluidi cuiusdam idonei portione dilutae atque temperatae, in tenuem fuerint redactae pulcem, coctionis atque resolutionis longe, ac antea, patientiorem. Variis ergo adminiculis instrumentisque opus erat, quibus praediſti generis cibi duriores incidi, frangi, diſſecari, conteri, imminui, & ad neceſſarios nutritionis vsus praeparari poſſent.

§. IV.

Proinde hac in re diuina ſummi opificis noſtri prouidentia locupletiffime nobis proſpexit. Quandoquidem non ſolum duobus maxillaribus oſſibus, mobili alteri, alteri vero immobili, ſingularia maximae & paene lapideae duritiei infixit corpora, diuerſis inſtructa formis, & vt oppoſitis ſuperficiebus ſibi reſponderent, peculiari ſerie ordinata, quos vocamus dentes: verum etiam mobili maxillae inferiori inſignem muſculorum, in phyſiologicis anatomicisque demonſtrationibus amplius atque plenius euoluendorum, annexuit vim numerumque, vt ipſa, pro uti varia motus ratio eſt atque neceſſitas, ſummo cum robore & firmitate mox ab immobili ſuperiori maxilla abduci, mox ad eandem iterum adduci, mox lateraliter dextrorſum ſiniſtrorſumue moueri, mox antrorſum vltra ſuperiorem protrahi, mox denique denuo retrahi poſſit. His ſub motibus multiplices diuerſaeque ſimul concurrunt buccarum, labiorum, linguaeque motitationes atque actiones, in praefentia non definiendae, conuoluendis in oris cauea cibus inferuientes.

§. V.

Verum enim vero ſub his variis muſculorum comotionibus (§. IV.) potentiffimisque actionibus, per phyſiologicas mechanicasque leges, fieri non poſteſt, quin inter-

teriectae his carnibus salivales glandulae efficacissime comprimantur, & ad liquorem suum promptius copiosiusque fundendum maxime irriterentur. Qui blandissimus humor necubi forte deficeret, sapientissima voluit providitque natura. Namque siue aperias os, digastricus cum mylohyoideo musculus maxillarem glandulam ad salivae vrgebit profusionem; siue denuo claudas, parotidi inniteretur masseter, itidem compressu suo laticem hinc excitaturus salivalem c).

§. VI.

His ergo singulis viribus (§. IV. V.) conspirantibus & ad actum motumque concurrentibus incipitur, continuatur, absolviturque vera atque perfecta manducatio (§. II.). Nempe immissus in os cibus pro diuersa sua materiae atque firmitate, infinito paene motuum genere, mox his, mox illis interiicitur dentibus, & multiplici maxillarum collisu secatur, diffringitur, teritur, moliturque; porro inter haec perpetua salivialis vndae adfusione emollitur, diluicitur, soluiturque; & alternis his conquassationibus atque temperaturis tamdiu subigitur, donec in molliissimam & mere succulentam abierit pastam, tum demum, neque prius, deglutitioni tempestivam d).

§. VII.

- c) Praeter plerosque Scriptores physiologos recentiores, conferri quoque hanc circa rem merentur *Ioannis Christoph. LISCHWITZ* Dissertatio de *Masticatione*, Lipsiae, MDCCLXXV. disceptata, & si modo haberi potest, hac longe perfectior locupletiorque *Aluari Telles DACOSTA* Dissertatio de *Manducatione*, Traiecti ad Rhenum, MDCCLXXXIV. ventilata.
- d) Quanti sit momenti manducatio perfecta in humanis corporibus, e comparatione huius negotii, in aliis animalibus passim diuersi, ostenderunt, verbi causa, *ZWINGERVS* in *Compendio medicinae vniuersae*, p. 64. *PEYERVS* in *Anatome ventriculi gallinae*, p. 57.

B

&

§. VII.
 Quae dum fiunt (§. VI.), ad perfectam eiusmodi masticationem varia, quae inde enascuntur, velut aduentitia accedunt emolumenta. Primo enim salina sufficienter admixta implicatas cibis salinas particulas soluit elixatque, & adeo sapida efficit alimenta. Deinde aër, partim faucium permeans caueam, partim reliquis ciborum moleculis inclusus, dum inter masticandum in calido loco quasi voluitur atque agitur, vi elateris sui sese expandit, & cum ex parte euolutus atque separatus in auras abit, tum, qui superest, in disiungendas reliquas ciborum particulas nititur, oleosa & pinguedinosa salinis aqueisque miscet, variorumque ciborum simul ingestorum odorem & saporem in vnum confundit. Sub protractiori denique ciborum in faucibus agitatione tenuiores volatilioresque eorundem moleculae a resorbentibus faucium linguaeque venulis protinus bibuntur & ad ipsum sanguinem transferuntur, vitalium virium robur quodammodo restauraturae.

§. VIII.

Atque nunc facilius intellecturos vos esse existimamus, Lectores, quales a tubercinatione, ciborum intuitu, in ipso adhuc faucium ambitu expectandi sint effectus (§. II.). Huiusmodi enim homines, qui cum ob voracitatem, tum ob animum aliis rebus occupationibusque intentum, tum ob sexcentas alias causas, tubercinari solent, omniaque tumultuario quasi modo comedunt, primo duriores cibos insufficienter conterunt commoliuntque; & hinc porro tenaces adhuc atque semiritas tantummodo ciborum deglutiunt particulas, saliali liquore nondum penitus

& BOHNIUS in *Circulo anatomico-physiologico*, pag. 121. seq. alii-
 que passim.

penitus subactas, emollitas, atque solutas, adeoque ob defectum euolutorum salium, alimentis institorum, minus, ac decet, sapidas, appetituique idoneas suauissime excitando (§. VI.). Ad haec spissior eiusmodi alimentaris massa, nondum dilutioris pulmenti nacta formam, non satis reclusas denuoque noua mixtione coalitas habet multiplices illas, quibus cibi constare solent, particulas; neque, ob breuius temporis spatiolum, quo in ore voluitur atque retinetur, inclusa aërea alimentorum portio aequae, ac par est, incalescit atque rarefit, & ideo partim maiori in copia cum cibis ad ventriculum defertur e), partim dissoluendis disiungendisque ciborum particulis haud satis efficaci nisu inseruit. Proinde quoque subtiliori isti alimentorum portioni, bibulas faucium linguaeque venulas alioqui subiturae (§. VII.), conueniens liberque non permittitur accessus.

§. IX.

Videamus igitur nunc, ad alteram dissertatiunculae nostrae *particulam* progressuri, vtrum spissior haec alimentaris materies primis viis incommodet,

— — — stomachoque tumultum (*Lenta ferat pituita f*),

nec ne? Nempe ad haec recte aestimanda plurimum interest, paullo curiosius ad naturalem eius actionis attendere conditionem, qua ventriculus vna cum intestinis, praefertim tenuibus, in cibos nititur, eosdemque digerit & chylo conficiendo aptat. Singula enim ciborum genera, quotquot quotuplicisque generis subierunt ven-

B 2

e) Veri quoque simillimum videtur, aliquam aëris, libere cetero, quin sub respiratione per fauces transcuntis, portionem sub tubercinatione in ventriculum illabi.

f) HORATIUS in *Satyræ II.* vers. 75.

triculum, salivalibus perfusa atque diluta vndis, praetereaque aëre etiam, vel ipsismet naturaliter admixto, vel sub deglutitione simul absorpto, referta, in singulari hoc membranaceo carneoque & summe irritabili iacco, quem vocamus ventriculum, utpote in loco calido & humido, fouentur, denuo gastrico liquore, salivae haud ab simili, perluuntur, peristaltico ventriculi motu continuo & ob irritationem paullo excitatori agitantur, adeoque partim parario aëre, magis magisque rarefiente, partim ab interfusis dictis salivali gastricoque liquoribus, discerpuntur, macerantur, molliunturque, donec in liquidam subputrescentemque pulpam, secedente in simul aëris simplicis & etoluti portione, fuerint redacta, tandemque ope agentis ventriculi, superato pyloro, ad tenuia peruenierint intestina. Quo facto absoluta dicitur ventriculi digestio.

§. X.

Enimuero intueare, si lubet, tuburcinatores, crudamque illam cibariam pulpam, quam ipsi ad primas dimitunt propelluntque vias (§. VIII.). Spissior enim haec viscidiorque massa non solum maiorem ventriculi vim ad sui resolutionem requirit, sed etiam, ob defectum sufficientis salivae vndae, gastricum liquorem nimis haurit absorbetque, & eo nomine carneas ventriculi fibras vehementius potentiusque irritat, & ad intensiorem perducit constrictionem. Huc accedit, quod eadem auctior ventriculi irritatio simul, partim a copiosiori aëre, his modis illato (§. cit.), partim a maiori ciborum, tuburcinando ingestorum, mole atque acrimonia salina g) plurimum

d) Quoniam enim saliva insufficientis salinas ciborum particulas nondum satis dissolvere & cum oleosis permiscere & vnire potuit (§. VII.), ipsa haec cibaria massa aliquid acrimoniae alit,

rimum efficiatur seruetorque. Inde ergo fit, vt non solum, ob concitatissimum validissimumque ventriculi motum, magna chymi adhuc crudi & inelaborati pars ad pylorum propellatur; verum etiam frequentiori huiusmodi nimia ventriculi irritatione atque flatulenta distensione elasticae ipsius fibrae sensim a naturali robore remittant, & insigniter debilitentur. Vtroque vero hoc modo fieri non potest, quin chylus admodum impurus, viscidus, & a naturali tenui blandaque indole alienus generetur, & intestinorum simul tractus magna flatuum copia impraegnetur.

§. XI.

Atqui hic plurimos haud dubia praesensione videmus nos esse oblatratos, pertinaciterque negaturos, quod a tuburcinatione eiusmodi digestionem chylicam laedentia oriatur damna, quorum paulo ante (§. X.) fecimus mentionem; quoniam maxima infimae & plebeiae sortis hominum pars plerumque tuburcinatur, nullo tamen subsequente sanitate, & praecipue ipsius digestionis conspicuo detrimento. At vero salutem habemus rem nostram. Quippe non solum manus firmiusque fibrarum robor, quod in huius generis hominibus potissimum generatim deprehendi solet, & singulariter quoque ventriculi atque intestinorum fabricam componit, superandis subigendisque vel crudioribus, neque masticatione satis commolitis contritisque, cibis sufficit: verum etiam ipsi intensiores musculorum, praesertim abdominalium, motus, quibus ad grauios, quos plerumque sustinent hi homines, perficiendos labores opus est, ventriculi & intestinorum actionem eximie adiuuant confirmantque. Contra ea vero qui a natura debilioris teneriorisque sunt habitus, vitamque degunt sedentariam, ad-

uentio hoc digestionis & intestinalis actionis beneficio excidunt, iisque, quas modo indicauimus (§. cit.), noxis obnoxii certissime fiunt.

§. XII.
Ipsi ergo huic hominum generi, quos iam tetigimus (§. XI.), haec potissimum dicta scriptae sunt, ut moniti sapere discant, neque tubercinabundi ad mensam accedant, certam alias incongruae peruersaeque suae edendi rationis daturi poenam, & imbecille corpus, anseris saepe medulla, ut in veteri est proterbio, mollius in dies magis magisque eneruaturi. Tanta enim harum partium, quas tubercinationis effectus primario & *ἀμέσως* laedit, cum vniuerso reliquo corpore est consensus, tamque arctissimus nexus, ut primarum, quae vulgo dicuntur, viarum vitia protinus ad reliquas quasi serpent partes, & innumeris infinitisque modis earundem turbent peruertantque functiones. Qua in re sententiae nostrae socium testemque habemus maxime idoneum, celeberrimum nempe *Ioannem Henricum SCHVLZIVM*, decus quondam nostrum: *Ventriculi, inquit b), usus & officium ita comparatum est, ut, si ille rite hoc fungitur, tam reliquae corporis partes in statu naturali magna ex parte seruentur, quam incipientibus morbis occurratur; quodsi vero illius officium laesum maneat, nec emendetur, vitium simul ad alias partes transcat.* Recte hoc iam monuit *CELSVS*, qui: *sicuti concoctio, inquit i), omnibus corporis adfectibus necessaria, omnibus*

b) In exquisite elaborata Dissertatione de *Ventriculi & intestinorum ratione in omni morborum genere habenda*, Halae, MDCXXXVIII. ventilata; §. XVII. Vbi plura quoque reperias disputata, ex subtiliori neruorum, primas vias cum reliquis corporis partibus connectentium, descriptione deducta, quae nostro quoque argumento illustrando inferuire possunt.

i) In *Libris VIII. de re medica*, Libr. I. Cap. IX.

que vitii occurrit: ita cruditas maxime laedit, quotiesque corpus offensum est, vitiosa pars maxime sentit.

Clariora haec atque explicatiora fore arbitramur, si, ut supra promissimus, singularium atque principum quorundam morborum, a concoctione per tubercinationem laesa oriendorum, recensionem subiecerimus succinctam. Antequam vero datam hanc liberemus fidem, consultum omnino erit, ad varias istas attendere conditiones, quae corporum humanorum imbecillitatem, facilius a tubercinatione offendendam (§. XII.); indissolubili quasi nexu secum ferunt. Huc nimirum, physiologicis diaeteticisque k) institutionibus edoctus, referas, si aetatis habeatur ratio, infantes, pueros, senes; si sexum respicias, feminas potissimum; si temperamenta, sanguineos phlegmaticosque; si vitae denique genus, sedentarium atque otiosum, & a laboribus motibusque voluntariis nimis alienum.

E morborum cohorte, qui tubercinatoribus inprimis infesti sunt, primo loco se sistunt febres, tam intermittentes, quam acutae; ita tamen, ut priorum in his hominibus maior esse soleat frequentia, quam posteriorum. Scilicet quum hoc februm genus materiam praesertim pro causa agnoscat ex humoribus constantem vitiatam, crudis, ex prava concoctione residuis, temporisque mora mox viscidis, mox acribus factis, in prima potissimum regione, hoc est, ventriculo, duodeno, & insigni jejuni intestini portione, nonnunquam autem simul in pancreate reliquisque mesaraicis glandulis & proximis visceribus, quas secundas vias communi nomine vulgo vocant, haerenti.

k) Videatur, verbi causa, Christianus Gorrlieb LUDWIG in Institutionibus Physiologiae, Part. III. & IV. passim.

rentibus, & hinc per lacteos canales ad vniuersam sanguinis humorumque massam abeuntibus, & tum demum vasculorum se- & excretoriorum tunicas ad febriles irritantibus spasmos 1): fieri non potest, quin tuburcinatio, quippe in dictis locis varias multiplicis generis naturaeque cruditates coaceruans & augens (§. X.), ipsum adeo februm intermittentium fomitem sit suppeditatura. Quocum etiam plurima, passim in obseruationum medicarum clinicarum scriptoribus reperiunda, consentiunt obseruata.

§. XV. Neque tamen nullam prorsus oriundis *acutis febribus* ansam suppeditat tuburcinatio (§. XIV.). Ea enim, quoniam viscidum crudumque chylum efficit & ad sanguinem dimittit (§. X.), iisdem his cruditatibus & viscidis spissisque particulis vniuersam humorum inquinat massam. Qua de causa in minimis, se- & excretioni destinatis, vasculis non solum fluidorum retardatur transitus, ipsique humores recrementitii iusto diutius copiosiusque in corpore retinentur; verum etiam, facta exinde vera sanguinis aut stasi, aut corruptione quomodocunque putredinosa, vel intrinsecus exorra, vel aliunde a miasmate concepto inducta, superuenientibus solidarum fibrarum spasmis, febres inflammatoriae, ardentis, putridae, exanthematicae, & quae sunt reliquae huius classis, excitantur. Quid? quod etiam quotidiana Medicorum, salutarem artem facientium, experientia docet, omnes singulasque has febres, si primae viae praedictis qualibuscunque cruditatibus turgeant, vt tuburcinatoribus accidit, longe esse peiores periculosioresque.

§. XVI.

1) Confer Magnifici & Illustris PRAESIDIS *Fundamenta Pathologiae Specialis*, Sect. I. Cap. I. §. VI. VII. Cap. II. §. V. VI. & Cap. III. §. IX. X.

§. XVI.

Quantopere vero in *haemorrhagiis*, tam naturalibus turbandis, quam intempestiuis atque incongruis excitandis, valeat tubercinatio, dici vix potest. Quippe partim viscidus ille crudusque chylus, quem tubercinatores sibi comparant (§. X.), varia multiplicique ratione secretionum excretionumque negotia insigniter turbat, vt paulo ante demonstrauius (§. XV.), atque hinc maiorem humorum inducit copiam, plethorae nomine vulgo notam; partim copiosiores flatus, tubercinationis pedissequi (§. X.), ventriculorum, cum intestinis, violentius distendunt, & in his, vtpote summe irritabilibus partibus, vicinisque locis non solum, sed etiam, ob singularem huius intestinalis tubi cum vniuerso reliquo corpore consensionem *m*), passim in aliis graues admodum atque vehementes excitant spasmos. Verum enim vero, quanta inde in vitali humorum motu a naturali ordine contingant aberrationes, impetuosaesque sanguinis ad certa quaedam loca congestiones, foecundae haemorrhagiarum matres atque procreatrices, cum tantummodo nescire decet, qui vel ipsorum generalis Pathologiae elementorum summe est ignarus. Auctis vero magisque intensis ipsis illis, quos modo commemorauimus, spasmodis, oscula, iamiam sanguinem salutariter plorantia, adeo constringi coarctarique posse, vt ipsi profluuium aut ex parte, aut penitus obiciatur obex, facillimum est intellectu *n*).

§. XVII.

m) Confer, si lubet, *Magnifici & Illustris Praesidis Fundamenta Pathologiae generalis*, Prolegomenor. Cap. III. ad finem.

n) Frequentioris est obseruationis, tam viros haemorrhoidarios, quam feminas, menstruae purgationi adhuc tempestiuas, si eodem ipso tempore, quo sanguinea haec sunt profluvia, eiusmodi ves-

C

cuntur

§. XVII.

At profecto in excitandis *congestionum spasmo-*
rumque insultibus nulla alia potentior efficaciorque est
 causa, quam ipsa illa, quae inter tubercinationis effectus
 a nobis supra est numerata (§. X.). Pone enim, ut oportet
 poni, ventriculi & intestinorum fabricam ita variis
 confertam obrutamque esse cruditatibus, flatuumque co-
 pia distentam, ut tono atque elatere suo deiciantur (§. cit.);
 praeter haec vero, his de causis, ipsam sanguinis cetero-
 rumque humorum massam plurimis tam crudioris & in-
 elaborati chyli, quam aliorum liquorum excrementicio-
 rum, ob turbatas impeditasque excretiones copiosius in
 vasculis redundantium (§. XIV-XVI.), particulis inquina-
 tam spissioremq; factam: quid, quaeso, facilius certius-
 que tunc in humani corporis machina euenire poterit,
 quam ut partim congesta hinc inde sanguinea atque sero-
 sa colluies restagnet, partim ipsae solidae irritabilesque
 vasculorum tunicae, irruentium horum humorum viam
 impulsamque sustinentes, itidem maiori auctiorique vi
 renitentur, & ab insita irritabili facultate, nuper per Phy-
 siologorum experimenta demonstrata o), ad varios dolo-
 rificosque spasmos efficacissime concitentur? Sed exem-
 pla huiusmodi singularium congestionum spasticorum-
 que

cuntur cibus, qui minoris tenacitatis cohaesionisque videntur, &
 tamen non sunt, ideoque illos ad tubercinationem alliciunt,
 saepenumero in ante dictarum haemorrhagiarum incidere sup-
 pressionem. Exempli causa esse potest panis recens coctus; de
 quo saepe queruntur femellae, dicentes: *Ich habe mir meine Zeit*
in frischem Brodt veressen.

- o) Notiores sunt subtilissimae exquisitissimaeque hac de re Disserta-
 tiones *Hallerianae*, *Zimianae*, *Zimmermannianae*, *Oederianae*,
 aliorumque recentissimorum Scriptorum, quam ut hoc loco sin-
 gularem requirere videantur recensionem.

que adfectum, tuburcinationem infecutorum, protinus dictis nostris faciunt fidem p).

§. XVIII.

Scilicet cui non dicta est *cephalalgia stomachica*, ut appellari vulgo solet, vitiosorum humorum flatuumque in primis viis adfatim collectorum frequentissima soboles q), & hoc nomine tuburcinationis velut nepris (§. X.). Cardialgicum colicumque dolorem, inprimis spasmodico-flatulentum, haud raro tuburcinatoribus esse infestum, vel ideo non obscurae est iudicationis, quod, docente Pathologo, primaria horum malorum sedes in ventriculi intestinorumque tractu est inuestiganda. Tamen si vero reliqui ex hoc ordine dolores atque spasmi, cum a calculo felleo, renali, vesicaeque, tum a congestis compactisque circa haec loca humoribus, oriundi, non *αμέσως* statim supra (§. cit.) expositis tuburcinationis effectibus debentur, remote tamen ad eorundem singulorum generationem crudos maleque coctos succos, primam regionem molestissime obruentes, concurrere, horumque dolorum augere gradus, omnes testantur demonstrantque pathologicorum praeceptorum scriptores r).

§. XIX.

Porro vero qui attenta curiosaque obseruatione ad
C 2 varia

- p) Plurima etiam, dictis nostris lucem sparsim adfusura, differuit *Illustris & excellentissimus Ioannes IVNCKERVS*, in *Dissertatione de quadruplici Spasmodum respectu, & Magnificus PRAESES* in *Dissertatione de Spasticorum motuum theoria & therapia generali*, Erfordiae, anno MDCCXXXVIII, disceptata.
- q) Evoluas hac de re *Magnifici & Illustris PRAESIDIS Fundamenta Pathologiae specialis*, Sect. IV. Cap. I. §. XVI.
- r) Videbis, exempli causa, citati modo *Libri* Sect. IV. Cap. II. §. IX. Cap. V. §. XV. Cap. VI. §. IX. &c.

varia dolorum rheumaticorum arthriticorumque phaenomena animum aduerterunt, Medicis iam pridem probe cognitum perspectumque est, huiusmodi aegrotantes digestionis vitio plerumque laborare, primasque vias, tanquam commune impurorum humorum compluuium, ructibus, flatibus, spasmis, crudisque variae naturae succis, sub segniore aluo, habere turgidas s); ex quo dein aperta confectum est consecutione, vt haec ipsa corporis nostri regio tanquam primus ante memoratorum malorum fons, fomitisque rheumatico-arthritici receptaculum, merito sit aestimanda. Quocirca & hinc nobis abunde multum offertur demonstrationis, quod tuburcinatio quoque, quia cibarium tubum plurimis impuris atque crudis materiis confertit, flatibusque sufflat atque expandit, multum quoque suggerat causae, vnde tuburcinatoribus haud vanum superuenturorum cruciatuum rheumaticorum arthriticorumque metum esse oportet.

§. XX.

Si quid tamen vnquam mali fuit, ad spasmodum familiam pertinentis (§. XIX.), quod a tali mala ciborum concoctione, qualem tuburcinatio inducit (§. X.), tam enascitur, quam enatum augetur atque exacerbat, *malum* profecto est *hypochondriaco-hystericum*, formidolosissimum nomen. Sentias enim hic, inter alia plurima grauisima symptomata, flatulentas vniuersi intestinorum tractus inflationes, saepius cum tumore coniunctas, spasticam pharyngis constrictionem, difficilem deglutitionem, ardorem oesophagi, cardialgicum ventriculi dolorem, & copiosas denique cruditates acidas, viscidas, sebaceasque, his in locis coactas & confertas, ad ipsam sui reiectionem saepe numero sua sponte vomitum excitantes. Praeter haec reliquum

s) *Ibidem* Sect. IV. Cap. VIII. §. VII. & Cap. XI. §. XXXII.

liquum intestinorum volumen variis tensionibus, tormi-
nibus, lancinationibusque, distorquetur, & flatibus, per con-
tinuos fere borborygmos atque murmura semet proden-
tibus, inaequaliter distenditur, & ad spasmos irritatur ^z).
Ex quo apparet, quanto maiora hoc malum capturum sit
incrementa, si quis miscellorum horum hominum tubur-
cinando novas cruditates iam collectis superaddiderit,
tamque acerbissimorum spasmodum causam identidem
auctiorem reddiderit efficaciorumque.

§. XXI.

Singulari & perquam memorabili exemplo confir-
mauit haec (§. XX.) *Philip. HOECHSTETTERVS*: quod,
quoniam illustrandae nostrae Dissertationi plurimum in-
feruit, & multiplicia adhuc mala, concatenato quasi ordi-
ne tubercinationem insecuta, complectitur, ex parte ex-
cerptum atque contractum, quoad nostra intererit, hic de-
scribemus. *Virgo*, inquit praedictus auctor ^u), *annorum*
viginti sex, temperamenti sanguineo-phlegmatici, ab ineun-
te aetate inculpatae fere fuit valetudinis; nisi quod inter-
te sed raro, aliquot post pastum horis, cibum non conco-
ctum euomuerit, idque, ut putabatur, ob errorem externum.
Mala namque & noxia consuetudine cibum non mastica-
tum, neque dentibus satis confectum, voracitate quadam de-
glutire solebat, id est, tubercinabatur: nec ab iis, quae ven-
triculo grauia sunt, abstinebat. Aluum habuit segnem, re-
stagnantem, atque obstructam, fecibus ex negligentia reten-
tis, nec tempore debito excretis. Hinc chysteribus frequen-
ter aluus fuit sollicitanda. Decimo quarto aetatis anno ca-
tamenia fundere coepit. Non longe post ab intempestuo-

C 3

acidu-

^z) Conferatur citati Libri Sect. V. Cap. VI. §. III. IV. X. & XVII.
^u) In *Observationum medicinalium*, Decad. V. Caf. III. p. 571. Edit.
Francofurt. ann. MDCCLXXIV.

acidularum usu subsequuta est mensium imminutio & affectionis hystericae quidquam. Progressu temporis, ob frequentiores in victu errores, ventriculus magis debilitatus saepius, quam antea, cibum cum copiosa pituita reiecit, praecedentibus semper & concomitantibus contumacibus alui obstructionibus. Balneorum dein Cellensium usu sanitas, paullo firmior reddita visa, non diu duravit. Superuenerunt enim moerores adsidui, alique animi adfectus diuturni. Hinc redierunt frequentius vomitiones, & successit integra pathematum cohors: tormina nempe ventris, dolores infra ventriculum flatulenti, eiectio scybalorum induratorum cum magna pituitae vitreae copia, intumescen-
 tiae detumescen-
 tiaeque henis alternae, cruciatus subinde iumbares, mictio lotii crudi, pallidi, aquosi, cum sedimento pituitoso, menses, temporis quidem periodo, non tamen copia ordinati, mox parci, mox copiosi, fluor albus denique largissimus, sensim una cum reliquis, quae enarrauimus, symptomatibus, aegrotam in summam comiciens tabem.

§. XXII.

Qui viscerum labi partiumque solidarum atoniae, itemque humorum massae, quantaquanta est, corruptae atque inquinatae debentur, morbos strictim tantummodo attingemus. Quoniam enim plerosque hos ceteri isti, quorum ex tubercinatione ortum aut incrementum iam hactenus exposuimus (§. XIV-XXI.), morbi, tanquam causae, antecedere solent, vel horum intuitu clarissime patebit, quot quantumque malorum exspectare oporteat tubercinatores. Ut ne tamen hic sine symbolo decedamus, haud inopportunum arbitramur, legi hic admodum notabilem quandam historiolum animi post tubercinationem subito delinquentis, quam a Vitoriedli-
 no obseruatam descriptamque habemus. Mercator qui-
 dam,

dam, refert ille x), quinquaginta, Et quod excurrit, annorum, alias ientaculo, licet tenui, adfuetus, cum negotiis districtus consuetudini huic non satisfacisset, hinc eo maiori cum appetitu prandium accessit, Et in eo appositae carnis duas particulas tam auide deglutiit, ut inde in animi tam graue incidit deliquium, ut vxor Et reliqui adstantes fere pro mortuo habuerint, nesciique, quo modo eidem esset succurrendum, elamando tandem quasi excitarint.

§. XXIII.

Antequam vero opusculum hoc quantulumcunque nostrum ad finem perducamus, plurimi adhuc ad praesens interest institutum, paucis nunc *pueriles infantiles*que in tantum expedire morbos, in quantum illi saepius sola contrahuntur tubercinatione. Quotidianae enim est obseruationis, hos pusillos homunciones parum perfectam ciborum curare manducationem, sed plerumque, ut sunt potissimum edaciores, ne dicam voraciores adultis, tubercinari. Proinde etiam, quum praeterea imbecilla atque debili intestinalium organorum fabrica a natura sunt instructi, eo facilius ab hoc masticationis vitio noxam contrahunt, & in multiplex sanitatis suae conciliantur discrimen detrimentumque. Huc pertinent, verbi causa, nominatim frequentia ventris tormina, cardiogmus, diarrhoea biliosa, catarrhi suffocantes, dentitiones difficiles, & varia impurorum inquinamentorum, massam sanguineo-lymphaticam ingressorum, confectaria, achores videlicet, tinea, atque lactea crusta, itemque verminosa colluuiis intestinis innidificata.

§. XXIV.

Truculentissima autem ex his (§. XXIII.) mala, quae
ex

x) In *Lineis medicis*, Ann. IV. Mens. Septembr. Lin. XVI. pag. 764. seq.

ex infantum puerorumque tubercinatione interdum enascuntur, sunt rachitis atque atrophia, & haud infrequens alterutrius filia, paedarthrocace, cui & spinae ventosae nomen est. Quippe singulae hae adfectiones, ut in pathologicis luculentius demonstratur y), viscidam procaussa agnoscunt humorum vitalium tenacitatem, in spisso inprimis sanguine conspicuam: cuius proximae origines ab ipsa deprauata alimentorum digestionem, & enato inde crudo impuroque chylo, difficillimam impedittissimamque per vasa lactea ad thoracicum ductum ipsumque sanguinem habente accessionem, merito sunt reputandae. Quae cum ita sint, a tubercinatione continua & contracta, quippe malae peruersaeque digestionis matre (§. X.), non solum praedicti hi morbi facillime certissimeque superuenient, verum etiam, nisi tempestiua adhibeatur curatio, illaetabilis funestusque z) subsequetur

F I N I S.

y) Videatur *Magnifici & Illustris Praesidis Liber citat. Sect. IX. Cap. V. §. V. & Cap. VI. §. VI. & VII. item Eiusdem Dissert. de Remediis mercurialibus spinae ventosae medicandae interdum idoneis, Cap. I. integro.*

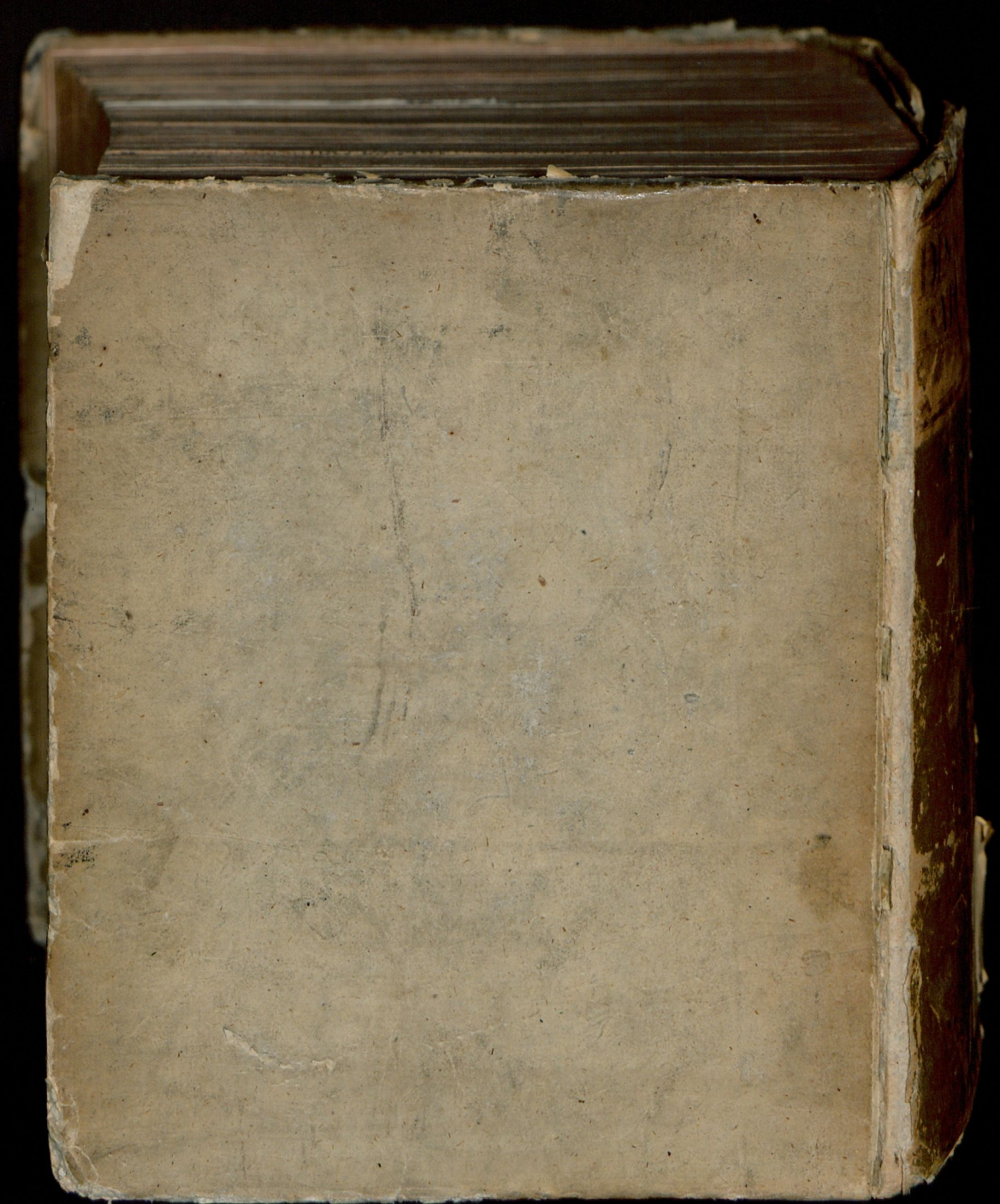
z) Graphice eiusmodi funestam atrophiam, a tubercinatione ortam, depinxit *Vitus Riedlinus* in *Libr. citat. Ann. VI. Menf. Decembr. Lin. X. pag. 1304.*

01 A 6528

ULB Halle 3
002 928 698

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
**TUBERCINATIONIS
DAMNIS**

QVAM
SVB AVSPICIIS SVMMI NVMINIS
ET
CONSENSV-GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE

PRAESIDE
PRO-RECTORE FRIDERICIANAE MAGNIFICO
D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
POTENTISSIMI PRVSSIAE REGIS A CONSILIIIS INTIMIS,
MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRALIS PROFESS. PVBL. ORDINARIO,
IMPERIALIS ACADEMIAE NATVRAE CVRIOSORVM PRAESIDE
ET COMITE PALATINO CAESAREO,

PRO LICENTIA

SVMMOS IN MEDICINA HONORES AC PRIVILEGIA
DOCTORALIA LEGITIME CAPESSENDI

AD D. XXVI. OCTOBRIS, A. S. R. c1818.
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA

PVBLICE DEFENDET

IOANNES IVLIVS FRIEDRICH
SOLDINO-NEO-MARCHIVS.

HALAE MAGDEBVRG. EX OFFICINA HENDELIANA.